

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЭКОЛОГИЯ, ГЕОЛОГИЯ ЖӘНЕ ТАБИҒИ РЕСУРСТАР
МИНИСТРЛІГІ**

«Қазгидромет» РМК

**Тау өзендері бойынша гидрометеорологиялық ақпараттар №43
(Жаңбыр генезисті сел қауіптілігінің күнделікті бюллетені)**

«05» шілдеге 2022 ж.

(бюллетеннің әрекет ету аралығы «04» маусым күні 21 сағаттан «05» шілде күні 21 сағ. дейін 2022 ж.)

құрастырылған уақыты: 04.07.2022 ж.

Мекен жайы : Нұр-Сұлтан қ., Мәңгілік ел, 11/1
Алматы қ., Абай көшесі, 32

Кезекші синоптик:	Сайлыбаева Л.	тел.: 8(7172) 79-83-75	e-mail: ukpp@meteo.kz
Кезекші инженер-гидролог:	Молдағалиева А.	тел.: 8(7172) 79-83-94	e-mail: moldagalieva_a@meteo.kz
СҮЗСББ басшысы:	Яфязова Р.	тел.: 8(727) 267-64-87	e-mail: seli@meteo.kz

**2022 жылғы «05» шілдеге
ҚР таулы аудандары бойынша ауа-райы болжамы**

Іле Алатау	Таңертең және күндіз жаңбыр (4-14 мм), найзағай. Оңтүстік-батыс желі 9-14, найзағай екзінде 15-20 м/с. 2000 м: Ауа температурасы түнде 9-14, күндіз 15-20 градус жылы. 3000 м: Ауа температурасы түнде 5-10, күндіз 8-13 градус жылы.
Күнгеі Алатау	Таңертең және күндіз жаңбыр, найзағай. Оңтүстік-батыс желі 9-14, найзағай екзінде 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 9-14, күндіз 15-20 градус жылы.
Теріскей Алатау	Таңертең және күндіз жаңбыр (2-10 мм), найзағай. Оңтүстік-батыс желі 9-14, найзағай екзінде 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 9-14, күндіз 15-20 градус жылы.
Жетісу Алатау	Кей жерлерде жаңбыр (2-10 мм), найзағай. Солтүстік-шығыс желі 9-14, найзағай кезінде 15-20 м/с. 2000 м: Ауа температурасы түнде 5-10, күндіз 13-18 градус жылы. 3000 м: Ауа температурасы түнде 3-8, күндіз 10-15 градус жылы.
Қырғыз Алатау	Кей жерлерде жаңбыр, кей уақытта қатты жаңбыр (түнде және күндіз 3,0-18,0 мм), найзағай, бұршақ, дауыл болады. Оңтүстік-батыстан жел соғады, күші 9-14, кей жерлерде 15-20, түнде екпіні 25 м/с күтіледі. Ауа температурасы түнде 10-15, күндіз 17-22 градус жылы болады.
Талас Алатау (Жамбыл облысы)	Кей жерлерде жаңбыр, кей уақытта қатты жаңбыр (түнде және күндіз 3,0-18,0 мм), найзағай, бұршақ, дауыл болады. Оңтүстік-батыстан жел соғады, күші 9-14, кей жерлерде 15-20, түнде екпіні 25 м/с күтіледі. Ауа температурасы түнде 10-15, күндіз 17-22 градус жылы болады.
Талас Алатау (Түркістан облысы)	Өткінші жаңбыр (0,0-5,0 мм), найзағай, дауыл. Батыстан жел соғады, күші 8-13, найзағай кезінде екпіні 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 9-14, күндіз 14-19 градус жылы болады.
Өгем жотасы	Өткінші жаңбыр (0,0-5,0 мм), найзағай, дауыл. Батыстан жел соғады, күші 8-13, найзағай кезінде екпіні 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 12-17, күндіз 20-25 градус жылы болады.
Маңғыстау таулары	Күндіз кей жерлерде жаңбыр (2,0-7,0 мм), найзағай. Жел батыстан, оңтүстік-батыстан, күші 9-14, кей жерлерде 17-22 м/с. Ауа температурасы түнде 16-21, күндіз 25-30 жылы.
Сауыр	Күндіз кей жерлерде жаңбыр (2-7 мм), найзағай, бұршақ. Жел оңтүстік-батыстан 9-14, күндіз кей жерлерде 15 м/с. Ауа температурасы түнде 10-15, кей жерлерде 18, күндіз 25-30, кей жерлерде 20 жылы.
Тарбағатай	Күндіз кей жерлерде жаңбыр (2-7 мм), найзағай, бұршақ. Жел оңтүстік-батыстан 9-14, күндіз кей жерлерде 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 15-20, кей жерлерде 10, күндіз 25-30 жылы.
Қазақстандық Алтай	Күндіз жаңбыр (1-6 мм), кей жерлерде қатты жаңбыр (10-15 мм), найзағай, бұршақ, дауыл. Жел оңтүстік-батыстан 9-14, күндіз 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 10-15, кей жерлерде 18, күндіз 20-25, кей жерлерде 28 жылы.

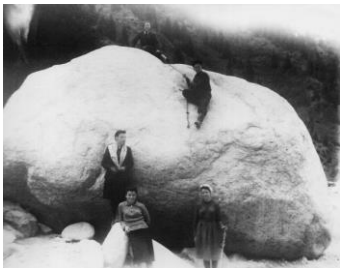
2022 жылғы 04 шілдедегі жағдай бойынша Іле Алатауының таулы өзендеріне шолу

Өткен үш тәулікте Іле Алатауының таулы өзендерінде су деңгейінің шамалы ауытқуы байқалды. Бір тәулік ішінде жауын-шашын әсерінен, кейбір өзендерде су деңгейі көтерілді: Кіші Алматы өзені – Тұйықсу, Сарысай ГБ-де, Проходная өзені сағасы, Қаскелен өзені – Қаскелен ГБ-те 1 см-ге, Құмбел өзені сағасы 2 см-ге көтерілуі байқалды. Үлкен Алматы көлі – Көлдің солтүстік жағалауындағы ГБ-інде су деңгейі 3 см-ге көтерілді. Таулардағы температуралық фон 13°C-дан 25°C-ға дейінгі жылу диапазонында сақталады. Нөлдік изотерма теңіз деңгейінен 4801 м биіктікте орналасқан.

Білімқұмарлар үшін селдер туралы мәліметтер

Тарихи анықтама

Шілде-жаңбыр және гляциалдық генезисті селдердің қалыптасуының ең белсенді кезеңі. Сонымен, 1958 жылы 6 шілдеде және 1963 жылы 7 шілдеде Есік өзені алабында апатты гляциалдық селдер қалыптасты (мореналық көлдің босауы үңгір арқылы жүзеге асты). 1958 ж. селдің көлемі 4 млн м³, 1963 ж. селдің көлемі – 5,8 млн м³, максималды шығын – 7-12 мың м³/с. 1963 ж. сел Есік көлін жойды. 1977 жылы мореналық көлдің қазаншұңқыры қайтадан сумен толды (көлемі 480 мың м³ құрады). Гидрометқызметтің ұсынысы бойынша Қазселденқорғау көлден суды алдын ала ағызуды жүргізді (420 мың м³). Көлді реттілікпен босату бойынша уақытылы қабылданған шаралар қуаты бойынша 1963 жылғы ұқсас селдің пайда болуына жол бермеді.

1950 жылғы селден қалған үйінді. Селдің көлемі – 1,5 млн м³.

1921 жылғы 8 шілдеде жаңбыр генезисті селдің пайда болуы жаппай сипат алды, алайда апатты сел Кіші Алматы өзенінің алабында қалыптасты. Түрлі деректер бойынша селдің көлемі 1,6-дан 3,2 млн м³-ке дейін болған. Апаттан Алматы қаласы (Верный қ.) ең көп зиян шекті, 500-ге жуық адам хабар-ошарсыз кетіп, қаза тапты.

1950 ж.8 шілдеде селдер Қаскелең, Ақсай және Үлкен Алматы өзендерінің алаптарында қалыптасты. Үлкен Алматы өзені алабындағы сел апатты сипатқа ие болды. Сел жүру кезінде адамдар қаза тапты. Селден келтірілген залал айтарлықтай болды: жеті су электр станциясы зардап шекті, қалалық су құбыры, ГЭС-1 кентінің бір бөлігі, көпірлер, жолдар және т.б. қирады. Толықтай осы кітаптан оқуға болады: Яфязова Р.К. «Природа селей Заилийского Алатау. Проблемы адаптации». – Алматы, 2007. – 158 с.

**Іле Алатауының таулы өзендерінің режимі туралы мәліметтер
2022 ж. "04" шілдеге**

№	Өзен	Пункт	Биіктік, м	Ауа температурасы, °С			Жауын-шашын, мм		Су деңгейі, см		Су өтімі, м³/с			Тәуліктегі су деңгейінің өзгерісі (8 сағ.), см	Лай- лылық
				Макс. 03.07	Мин. 04.07	08 сағ. 04.07	Күн. 03.07	Түн. 04.07	Орт. 03.07	08 сағ. 04.07	Орт. 03.07	Макс. 03.07	08 сағ. 04.07		
1	К. Алматы	Мыңжылқы М	3017	14.6	6.5									*	*
2	К. Алматы	Мыңжылқы ГБ	3017						272	270				0	*
3	К. Алматы	Тұйықсу а. ГБ	2466			13.0			623	623	3.30	3.44	3.44	+1	*
4	К. Алматы	Шымбұлақ М	2200	21.7	16.0									*	*
5	К. Алматы	Сарысай ГБ	1928			17.0			276	276	3.71	3.89	3.71	+1	*
6	К. Алматы	Медеу ГБ	1700			20.0			115	113				0	*
7	Батарейка	Просвещенец ГБ	1569			20.0			53	51				0	*
8	К. Алматы	Алматы қ. ГБ	1179			18.0			193	190	1.93	2.05	1.59	-2	*
9	Бұтақ	Бұтақ ГБ	1475			22.0			248	248				0	*
10	Ү. Алматы	көл. 1.1 км жоғарыдағы ГБ	2654			14.0			322	320	4.35	5.00	3.7	0	*
11	Ү. Алматы	Проходной ө. 2 км жоғарыдағы ГБ	1471			20.0			279	279				0	*
12	Кұмбел	Устье ГБ*	2150			18.0			67	69				+2	*
13	Проходная	Устье ГБ	1422			23.0			292	290	3.22	3.64	2.80	+1	*
14	Терісбұтақ	Устье ГБ	1362			20.0			218	217	0.95	0.98	0.92	0	*
15	Қаскелең	Қаскелең ГБ	1133			25.0			301	301	8.82	9.02	8.77	+1	*
16	Түрген	Таутүрген ГБ	1054			24.0			122	121	1.35	1.30	1.30	-2	*
17	Есік	Есік қ. ГБ	1279			23.0			218	218				0	*
18	Талғар	Талғар ГБ	1199			21.0			335	328				-4	*
19	Үлкен Алматы көлі	Көлдің солтүстік жағалауында ГБ	2500	18.5	11.6				92	94				+3	*

Ескертпе:

* - деректер жок

Қазақстан аумағы бойынша жаңбыр генезисті сел қауіптілігі туралы Кеңес беру

«05» шілдеге 2022 ж.

Облыстар	Сел қауіпті аудандар	Гидрометеорологиялық жағдай
Алматы	Іле Алатауы	Маусымдық қар сызығы климаттық қар сызығына жақын. Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Таулы аймақта топырақтың ылғалдануы азюда, биік таулық аймақта оның өсуі жалғасып, мүмкін мәнінің шегіне жақындауда. Таңертеңгі және күндізгі уақыттарда жаңбыр (4-14 мм), найзағай күтілуде. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Күнгей Алатауы	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Таңертеңгі және күндізгі уақыттарда жаңбыр (2-10 мм), найзағай күтілуде. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Теріскей Алатау	
Жетісу	Жетісу Алатауы	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Таңертеңгі және күндізгі уақыттарда кей жерлерде жаңбыр (2-10 мм), найзағай күтілуде. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
Жамбыл	Қырғыз Алатауы	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Таңертеңгі және күндізгі уақыттарда кей жерлерде жаңбыр (3-18 мм), найзағай, бұршақ, дауыл күтілуде. Мұндай жауын-шашынның түсуі, жергілікті жерге түсетін жаңбырдың қарқыны мен қабатына тәуелді, сел қалыптасуына алып келуі мүмкін.
	Талас Алатауы	
Түркістан	Талас Алатауы	5 мм-ге дейін өткінші жаңбыр, найзағай, дауыл күтілуде. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Өгем жотасы	
Маңғыстау	Маңғыстау таулары	Күндіз жаңбыр (2-7 мм), найзағай күтілуде. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.

Абай	Тарбағатай	Күндіз кей жерлерде жаңбыр (2-7 мм), найзағай күтілуде. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
Шығыс Қазақстан	Сауыр	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Күндіз кей жерлерде жаңбыр (2-7 мм), найзағай, бұршақ күтілуде. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Қазақстандық Алтай	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Күндіз жаңбыр (1-6 мм), найзағай, бұршақ, дауыл күтілуде. Мұндай жауын-шашынның түсуі, жергілікті жерге түсетін жаңбырдың қарқыны мен қабатына тәуелді, сел қалыптасуына алып келуі мүмкін.